

## Pakkoavioliiton kumoaminen

### Lakivaliokunnalle

Lakivaliokunnan kuulemisessa 19.11.2021 esitetyn lisälausuntopyynnön johdosta totean kunnioittavasti seuraavat seikat.

#### Usean hakemuksen käsittely yhdessä

Kysymys: Jos aviopuoliso on pannut vireille avioerohakemuksen, voisiko toinen aviopuoliso laittaa vireille hakemuksen avioliiton kumoamisesta pakottamisen perusteella?

Vastaus: Kyllä voisi. Hakemukset tulisi käsitellä yhdessä oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 3 §:n mukaan. Sen mukaan samaa tai samaan yhteyteen kuuluvaa asiaa koskevat vastapuolten kanteet käsitellään yhdessä. OK 8 luvun 13 §:n nojalla tämä koskee myös kyseessä olevia hakemusasioita.

Käräjäoikeudet osaavat käsitellä väärinkäytön luonteiset hakemukset. Jos tätä pidetään riskinä, kumoamishakemuksen tekemiselle voidaan säätää määräaika.

#### Kysymys näytöstä

Riita-asiassa, kuten apulaisprofessori Tatu Hyttinen toi esiin, näyttökynnys on alhaisempi kuin rikosasiassa.

Niin sanotussa dispositiivisessa riita-asiassa (esim. velkomusasiat) annetaan tuomio kantajan hyväksi myös silloin kun vastaaja on passiivinen eikä siis lainkaan vastusta tai edes reagoi vaatimukseen taikka jos vastaaja myöntää kantajan vaatimuksen oikeaksi.

Rikosasiassakin vastaajan myöntämisellä on merkitystä, mutta tuomioistuimen tulee aina arvioida, riittääkö näyttö varsin korkean näyttökynnyksen ylittämiseen (ei varteenotettavaa epäilyä syyllisyydestä).

Avioerossa kuten myös avioliiton kumoamisessa on kysymys niin sanotusta indispositiivisesta riita-asiasta eli asiasta, josta puoliset eivät voi vapaasta sopia, vaan tarvitaan tuomioistuimen ratkaisu. Näitä ovat avioero, lasten huolto ja isyys. Tuomioistuimen tulee näissä asioissa itsenäisesti ottaa kantaa siihen, täyttyvätkö edellytykset. Tästä seuraa, että kun avioliiton kumoamisen perusteena on pakottaminen, tuomioistuimen tulee itsenäisesti ottaa kantaa siihen, onko pakottamisesta uskottava näyttö.

Se, että toinen puoliso myöntää, että avioliitto on solmittu pakottamalla, ei siis automaattisesti johda kumoamiseen. Siten asia yleensä tultaisiin käsittelemään tuomioistuimessa istuntokäsittelyssä, jossa kumoamista vaativa puoliso kertoo kuvauksensa pakottamisesta. Jos toinen puoliso vahvistaa tämän kertomuksen, on hyvin todennäköistä, että tuomioistuin katsoo pakottamisen uskottavalla tavalla toteen näytetyksi. Kumoamista vaativan puolison kertomus

voi yksinäänkin olla riittävän vakuuttava, mutta normaalisti sen tueksi tulisi esittää jotain muutakin näyttöä, jos toinen puoliso vastustaa.

Kun kumoamista koskeva asia osoittautuisi riitaiseksi, näytön esittämisessä ja arvioimisessa edetään siten, että kantajan (kumoamista vaativan) tulee esittää perusteensa (pakottaminen) ja näyttö sen tueksi. Jos hän pystyy esittämään näytön, joka sinällään on 'uskottava' eli yksinään riittäisi täyttämään riita-asian näyttökynnyksen, vastaaja (kumoamista vastustava puoliso) voi esittää vastanäyttöä, joka osoittaa, ettei kantajan näyttö olekaan riittävän uskottava. Tämä on normaali oikeudenkäymiskaaren mukainen tilanne.

Lain säännöksillä voidaan ohjata näytön esittämistä ja arviointia. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaissa on säännös, jonka nojalla syrjintää väittävän kantajan on esitettävä tosiasiat, joiden perusteella syrjintä voidaan olettaa (syrjintäolettaja) eli näyttövaatimus on tässä alennettu. Syrjintäolettaman syntymisen jälkeen vastaaja voi kumota olettaman esittämällä muun perusteen menettelylleen kuin sukupuoli tai etnisyys tai vammaisuus tai muu syrjintäperuste.

Koska yhteiskunnalla ei ole erityistä syytä edellyttää ihmisten pysyvän naimisissa, jos he kokevat joutuneensa siihen pakosta, ehdotin alennettua näyttökynnystä eli 'todennäköisyys' (tätä ilmaisuä käytetään rikosprosessissa eräissä kysymyksissä, kuten pidättämisen edellytyksissä). Käytännössä se siis tarkoittaisi kumoamista vastustavalle puolisolle mahdollisuutta esittää vastanäyttöä, ja jos hän ei sitä esitä, tuomioistuimelle mahdollisuuden siihen, että pakottamisesta ei tarvitse kuulla lukuisia vaikeasti tavoitettavia henkilöitä, jotka ehkä kieltäytyvät todistamasta, koska joutuisivat itse syytteeseen (lain tuntema kieltäytymisperuste). Niin sanottu todennäköisyysnäyttö on korkeampi kuin tasa-arvolain mukaisen syrjintäolettaman herättävä näyttö.

Tuomioistuimen itsenäinen näytön arviointi on indispositiivisissa asioissa tarpeen julkisen intressin vuoksi. Pakkoavioliittoa koskevissa asioissa se on aiheellinen siltäkin varalta, että pakkoavioliittoa käytettäisiin keinona maahanmuuttoa koskevien säännösten kiertämiseen. En pidä tällaista riskiä erityisen suurena, mutta on tärkeää, että tuomioistuin voi siihen varautua.

Vielä kysyttiin vahingonkorvausta koskevasta näytöstä. Avioliiton kumoamisesta ei automaattisesti seuraa vahingonkorvausta. Vahingonkorvauksen tulee perustua vahingonkorvauslain säännöksiin.

Se, että vahinkoa on syntynyt, tulee osoittaa toteen. Vahingonkorvauslain 6 §:ssä olevan kärsimyskorvauksen perusteista osa liittyy rikoksella tapahtuneeseen loukkaukseen eikä sen vuoksi tule kyseeseen siviilioikeudellisessa kumoamisessa. Sen sijaan 4 kohdassa mainittu ihmisarvon loukkaaminen voisi tulla kysymykseen. Senkin vuoksi on aiheellista, että tuomioistuin aina arvioi, onko pakottamisesta riittävä näyttö.

#### [Osaavatko kärjäistuomarit käsitellä asioita](#)

Lakivaliokunnassa kysyttiin, selviävätkö kärjäistuomarit näistä asioista. Kaikki tähän asti sanottu on aivan normaalia prosessioikeutta. Kyllä meidän kärjäistuomarimme tämän osaavat.

## Lapsiavioliiton tunnustaminen Ruotsissa

Tässä vielä kopioituna Ruotsista kyseinen lainkohta, johon HE:ssäkin viitataan.

Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap):

8a § Ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag erkänns inte i Sverige

1. om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot äktenskapet enligt svensk lag,
2. om det är sannolikt att äktenskapet har ingåtts under tvång, eller
3. om parterna inte var närvarande samtidigt vid äktenskapets ingående och minst en av dem då var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige.

Första stycket gäller inte om båda parterna är över 18 år och det finns synnerliga skäl att erkänna äktenskapet. [Lag \(2021:465\)](#).

Ymmärrän lainkohdan siten, että lapsiavioliitto voidaan Ruotsissa tunnustaa, kun puoliset ovat täyttäneet 18 vuotta ja tunnustamiseen on erityisiä syitä. Hallituksen esityksessä ei ymmärtääkseni tällaista ikärajaa ole.

Koska Suomessakin saa mennä naimisiin 18 vuotta täytettyään eivätkä yli 18-vuotiaat ole lapsia, Ruotsin mallin mukainen säännös tarkoittaisi sitä, että ulkomailla solmittujen lapsiavioliittojen tunnustaminen olisi mahdollista, kun osapuolet ovat yli 18-vuotiaita. Nähdäkseni tällainen sääntely ottaa huomioon tarpeen ehkäistä alaikäisavioliittoja ja mahdollistaa tunnustamisen erityisin perustein.

Avioitumisen ikäraja on Euroopan Unionissa lähes kaikkialla 18 vuotta. Tähän ei ole poikkeuksia Suomen lisäksi Tanskassa, Hollannissa, Irlannissa, Ruotsissa ja Sveitsissä. Muissa maissa poikkeus tarkoittaa sitä, että erityisluvalla 16-vuotta täyttäneet voivat solmia avioliiton. Kovin merkittävää haittaa vapaalle liikkuvuudelle ei ole havaittu. (Tiedot etsitty wikipediasta, ei välttämättä ajan tasalla.) Kansainvälisessä oikeudessa suunta on ollut se, että alle 18-vuotiaiden avioliittoihin suhtaudutaan kriittisesti.